

D-16

Data about uses of milk, marriage laws,
Folklore, music and names, from K34/83

27

1

Mafsi. S. Marabats.

Ka sesotho ge go apellwe magobe go lebelelwa pitsana ya ka thokwana ya sesebo. Gantsi sesebo ke ntsho ya mathudi yeo e sa rat gego mo bathong. E no atisa go balana le nama goba mafsi. Bjale ka gore name ke taamane mo basothong ntsho yohle e kgererela mafsing ao ge dikgomo di tswetsi a ka humanega gantsi.

Bjale tsa mafsi di eme bjale. Le re ge le re thwasa la Modimo basadi name ba hlatswa dikgamelo ba lokisetse basimane gore ge ba tsoga ka dinako ba gopole modiro wa bona wa go gama. Ge le tutela dikgomo di sisitse basimane ba bula lesakana la manamane gomme wa kwa mosimane are: Kolobi! Kolobi! Kolobi! Ya jawa e thamagana e gopotse mafsi e mmayo.

2 Kgomo yona goba ke ye khwinana, e sehlana goba e swana o ka bona fela e phaya tse dingwe e nyaka tsela ya go gahlanetsa namane seferong.

Fihla e dio ba go e latswa le go ema botse gore namane e kgone go e tsena, dinaka tsa dintletlere di sophile godimo tse e reng e letsa tshipi ya lekgotla lago reba naga.

Namane ge e thoma go tswa lepilo mosimane wa kgamelo ya morula o setse a e tsene, ge a feditse go e bofa maoto e bile e eme "voet".

Ke gona mogo thomegang modiro wa mafsi. Mosimane ge a kgokile diputsanyana ga a nyakege. O bethwa feela ka mofo gore a se sa obetsa go tla lesakeng ka dithoko.

3. Go thoma poledisano ya bona mo: Nkgogo: "Sidibo o a telela mosimane ke wena e" What did for o tla lesakeng ka ditshila? O bona nka ke ka gae fa. Nna rea betha ge mosimane a sa kwe mo. Taea metse ao a kgamelwane ya Betli's o tlose ditshila tseo; nna wa re sisimisa."

Sidibo: "Koloki e a faladitse".

Nkgogo: "Bjale ore ke die eng. Sepela ka gabo Lebenya ore ba go tshelele metse o hlape ge".

Ke ge mosimane a di tsene a purutla. E khwinana e betha kgamelo ga bedi e bile e dira letaka. Ge kgamelo e apara ntlatlana ya lephilo mosimanyana o moggwe oa bitswa gore a tlo le nwa.

4 Ke mosomo wa mafsi o tswela pele. Mosimane o dio ena molomo o rego ke dipanana kamoka ka kgamelong a be a gege mafsi gosenene gea fetsa o tla humana lephilo e re ke ditedu mo melomong a kitima bjale o nale matla a go thiba dinamane ka go tseba sa maabane.

Ga a tsebe gobane o hlapetse mafsi mosimane wa setlaela o kae. Le ge a boelela kgamelong ga a lemoge gore o a senya. O tla no humana a ntse a re; Nyefe nyefe morokgwana e rego ke mekaka ya mebofu, a thakgetse.

Bjale o tladitswe ke dikgapeng. Mosimane o ema kgorong a goeletsa mafsi. Ke gona basadi goba banenyana ba matswele a go ema ba tlogo lesakeng go rwalela dikgapa tsela ka gae. Ge go tllile banenyana go no bale poledisano tsa lerato mo.

5 O tla kwa mosimane are: "Mokgadi tsea yeso kgapa ke yeo, mogadiboa'go o tla tsea yeno".

Mogadibo ke mang? Ruri goba o itititse o no ema nwa tla ba wa tlwa nka" ke ngwanyana yo.

"Nna e tse ke tla go tsea. Tseo o di dirang tseo e no ba go e epolaisa pelo ka lefela o mosadi'aba". Ngwananyana "Ha- Jo o nna re e tshegele bo mmamanele. O tla ba wa tlwa nka wa tutela."

Ke go tsea mafsi go ya ka gae. Basimane lesakeng dipitsa di gemile le moleketla wa mollo go apeilwe dikgatsele. Pele ga ge kgomo e sa hlabola mafsi a gamelwa basimane gore ba tle ba tsebe go disa.

6 Tsatsi leo bo-mosia-godisa ba lobile ruri. Dikgomo ge di swahlile ke gona. Ge di ntshwa ke bona ba thusang go kgetha mabotlana. Ba tla rola thoto ya dikgatsela go ba hlaboga gore ga go sa na selo.

Fela mohla dikgomo di hlabotse go tseba bona pele. O ka humana mosimane a ntshitse mahlo a e rego ke a phaga ka gare ga mahlaku a sethopana sa diputsana le mankgo wa mmutedi a sa/kwa a thabela fela ge dikgomo di katologa gae. Le ge o mongwe wa basimane a kare ntse ba mo nyaka a no bolela tabana ya go segisa godisa go mo tima ditshego.

Masegare a kamoka o no hlwa a setse banenyana morago o buramisitse ditsebe tse e rego o setse a kile a fosiwa ka tladi mothwana.

A seroka theswana sa mosimane se kae Masilo. Yena motho ya sa lokang Mosia godisa. Ga re tlogeleng tsa basimane re lateleng mohlala wola wa dikgapa le banyana bale ba ba matswele a bothata re tle re bone gore na mafsi a tsene ka lesoba lefe. Aowa di taba di nkeme botse gore ke late mohlala.

Mafsi ga a na kgole-mo-ke-ileng ge e se ka dipitseng tse dikgolo tseo di bitswago ditshitwana. A a kgahliwa gomme a mangwe a tshelwa batho gore ba sebe. Ona ao a bitswa lesere. Mangwe a tshelwa ka mo dipitseng tse dingwe bare ke ditoitoi. Mafsi bjale a ka pitseng e e lego godimo ga pitsa e ngwe. Yeo e swerego mafsi e na le lesobana mo maragwa eng leo le lebantshitswego le molomo wa yeo elego ka fase. Mafsi a thoma mosomo wa go menega. Motho a ka no kwa toi gwa ya toi gwa ya sebakanyana toi-toi-toi ye e tla no direga go fihlela masere ale a menegile a le bothata bjale a se sa bitswa lesere feela a bitswa mange goba dibebe.

Bjale diremela tse tsa dibebe ga di lewe mosegare ge batho ba ya mosomong ka gore di a ramisa ka gore motho wa tsona ga a sie ge a hlwela boroko.

Ge mafsi a dibebe a fatlile batho, basadi ba tsea ba lokela ka dipitseng tse dingwe tse dinyenyane gomme ba rita ba ntsha mothito gwa apewa ting manthapama gwa titwa bogobo gomme ting ya bontshwa tsela ya go ya lefifing le legolo gobo "stomack" madubanya. Boseao bo ke gore thaka e ntshwa ye ya go ja ka mahlo e lala e tsetlelana ka go bipelwa. Tshimana ye e kgatlane go tee ka ntlwaneng yeo e nkgang sekgowa feela. Go tseila go sa fele go ntse go e itshwanetsa le go ikotlolla. Letata la dipudi le re o tla nkgella ntopa kae. Go dio ba bothata.

Diphophi tsela tsa metsana tsona bjale di saletswe ke mosomo wa tsona wa go gwalwa gape ka dikgapa go yo tshollwa ka lesakeng gore dikgomo di sime di tswale gomme di tle di be le mafsi a go feta a tse.

Se seio sa ditaba tsa mafsi. Bomanela ba thakgala ge mafsi a le gona ka gobane mafsi a tla ba lamolela tshegong le go se jeng. Bjale ka mafsi melatsa ga ya le bona la megolo.

10. Batho ba segageso ba na le dithaloko tse dintsi tsa mehutahuta tseo ba thakgago menyanya ya bona ka tsona. Kiba goba dinaka ke thaloko ye ngwe ya bona yeo e rategago kudu kudu.

Motseng o mongwe le o mongwe banna ba kgobokana go lokisa sehlopha sa babini ba dinaka. Feela ga ba kgone go phetha dilo tseo ka ntle go tona ya motse yeo a laolago tsa ngaka goba tsa badisisane mosomong o o mogolo.

Ngaka modiro wa gagwe ke go di tshela fase tsa mmotse gore modiro o swanetse go sepela bjang. Dihlare tseo di swanetse go somisa ke babini ke tseo di ba fago mano a go phala babini ba metse e mengwe kua kgakala.

11. Bjale go nyakiwa menna wa go betla meropa. Go nyakiwa dihlarere tsa dikgolo tsa dikutu tse dikgolo. Dikutu tseo di kompiwa ka gare gore di dire pitsa ya maragwana a manyena mo go swanetsego go ntsha modumo wa moropa. Ge go komputswa e mogolo go dirwa e mengwe e menemeropana. Kamoka ga yona e na le maragwana a manyane.

Mekgopa ya dikgomo e setse e nwe ge dihlarere di remiwa ge meropa dikota e feditswe mekgopa e ya ntshiwa metseng gomme e a bapolwa gore e khupetse melomo ya dikoto tseo di komputswego. E kobotelwa ka mafatjana gore e dule e nyanyegile. Bjale e fiwa maina a meropa. Mesomo wa yona ga wa feela e sa no somiwa. Dikgong di setse di gwaletswa mollo wa pholo o a gotswa gomme meropa e onuswa ka ona go fihlela ge e omile. Ngwanenyana wa sekwalana o swara patla gomme a betha betha meropana yeo ka otee ka o tee go fihlela medumo e kwana le tsebe. Agee tse meropa di phethegile feela ga se tsona feela.

Mosehli wadinaka o dutse a tsene fase. Mosimane wa thaka ya Majanku o mo phaphetse. Go sehlwa diphalula.

Ke tswedie tswedie mosimane wa tsiba sa kwana o ntse a tshela tshela ke molekong wa dinaka tsa marapo a dipudi le dimpya. Mehlang ya lehono dinaka di sehlwa ka dipompi tsa bo-motsobane (dimonsibile)

13 Ge modiro wa go sehla o fedile mosomo o a thona. Go/kgethiwa malokwana yo a laolago dinaka le babini. Matla a gagwe a fihla mo:

1. Ge amogela mangwalo a dihlopha tse dingwe tseo di nyakago go tlo raloka nabo.

2. Go hlokomela gore banenyana ba meropa ba ithuta go hlokomela go sepela maeto le babini.

3. Mathaka a go bina ge a sa hlokomele melao a otlwa ka sebépyana seo a se fiwago ke banna go tee le ntona.

4. Ke yena moswari goba mmoloki wa meropa le go letsa lepata tata ge nako ya go thoma moraloko e fihlile.

Aowa re se ititele ka ditaba tse dinúsi ra lebala go isa

14 ditaba pele. Bjale re tla boela ditabeng tsa ngaka. Ge go swanetse go binwa go swanetse go lekolwa marapo a tse di hwilego.

Go ntshwa metswana ya go hlakantswa go tee le makhura a hware gore e be leswalo. Hlokwa la tsela le kgama-mafsi ke dihlasana tse dingwe tseo di galeda- galefisago leswalo. Babini ka moka ba thala difapano mo diphatleng ka leswalo leo gore ba imele babini ba sehlopha se sengwe le gore meropa ya bona e se dume kudu.

Ke lemora ga botse gobane dinaka ga di thupale ge meropa e sa lle. Ka fao sehlopha se sengwe le ngaka ya sona se itukisetse go thenolla dikoma tsa se.

15 Dingaka tseo di swerego dihlare tsa bogale di tumiswa kudu ka fao mabele a di tlela gabotse. /Pele dinaka di kopana basimane ba swanetse go ithuta metseng ya gabo. Bakgalabje ba go khora ba ba bitsa gore ba binele gomme ba ba hlabisa dipudi goba dinku. Mabjalwa a a tshelwa moo. Kgapana di kgonamiswa feela gatee. Ka morago ga tseo basimane ba tswela tswaing go tia meletse.

Go itharilwe ka diphepa tseo ba di folletsego ke diphuthi tsa bona. Ge le theaga letsatsi go tswiwa dimpeding gwa tsenwa ditsibeng. Dihlana di phaphame ke go mosimane motshedisi a setse a kitima le lenaka la bona a di tshela mothomi wa kosa ya gagwe gore nako e fihlile.

16 Mosinane wa setsiba sa phaga a budula gomme ba thoma, se se fatago sea fata. /Gomme se se menyamago sea menyama. Sa kosa ke lerole. Bo thethwana ka kua gare ba dira mehlolo ka meropa gomme mosimane mmadisi wa bona ka gare o kitima a sena maduledi babini ba ntse ba sataka sataka ba thuditse feela ge a re ga bee-e-di.

Tao go swa dikgong wa sala molora. Thaba ya tshimane e fatankana mosimane are go tia fase a be a we ka samohlana go tsoga e dio ba go feiga bjale ka tladi e/ta^{ra} ntlwana ya modiidi go se gabedi go bo/dibo.^{Si} Sehlatšana se ntshiwa ka metswana.

17 Thaka e tala bo papa tsona e eme lenakeng la babogi ka dithedu tsa ntshihlana go sega e dio ba pee tse ereng go ya sa meno a ge a tswela/re diau di khupile mohlosa wa mmidi. Ba mi-khino gona fao ba segisa tse ereng ba khupile nkgothwana ya mosidi. Aowogo phegilwe kgang go bolelwa ka bana ke ngwanaka o phala wa gago. Kgang e ba gona ba be ba gadikane ka dipatla.

A re kweng tsa ditshadi bao ke bo re-thaba-kapela re b e re swabe gona bjale. Mekgosi ke mekgosi. Dinaka di ka gare ke lerole go ile tswi. Se se phepelang sea phephela ga go loke sele. Ngwanyana yo mosimane wa gagwe a dirang mohlolo o emela ka pela go mo phumula dithito kaleselana la gagwe la bohlo-kwa.

18 Boloi ba soma ka pela gona mo. Ke mosomo o tswela pela. Dingaka di thabela fao ka gore ke dikgomo dia tsena ke monyanya o fetile bo lebenya ba tsetla ba lala basa robatsa dikgekolo le dikgalabje tsa batho.

O bone ge le thoma go phephela sa ruri meriti e lelefala go tsena le dikgalabje. Mathari a khutsisa banenyana mosomong wa meropa, kiti ke kidi kosa e tsogela godimo lemogang gobane motho ga a gona yo a somelago lefela. Dikgalabje di binela meropeng di akomela ba letsi ba meropa. Ke "Ke tlatla mantsiboya" Go boelwe lenakeng la ba bina gape o a boela moletsing yo a kwi-lego ditaba ka thokwana. E sa no ba "O kwile naa, ke re ke tla tla mantsiboya ke tla tla mantsiboya."

19 Ge a kwele/botse seo se bolelwago o tla lesa go letsa moropa tse e re go o lapile a nthe bjale o humane seo a dutsego a se lete-tse. Taba yeo le gona ke go gakantsha.

Bjale ge letsatsi le itatotse go binwa kosa ya magobo meropa e rwelwe go iwa ka gae ga mokgalabje yo kea khora.

Dinaka di thekgiwa lapeng gomme go binwa 'Sawatagwatana' kosa e kgolo ya go tswalela mosomo wa letsatsi leo ka moka.

Magobe le dinama di ntshetswa ntle gore batho ba ngwathe le gona diqidibeke di ntshiwa ka metsega ya dinkgo. Mokgi wa bjalwa o setse a batametse a ntsha sehlare gore botagwa bo tle bo thomiwe.

20

Ke mola go tupiwa dijo/^ttsela/batho go fihlela pudi tshehlana e phusa. Bjale ke hobo-hobo go rutwa-rutwa feela go lebetawe ge phafa e ngwe e ka tswelela ge go hlobigilwe bjale go tla moputso wa letsatsi. Setlabosego ke yo o leba mo a lebagona o itira e re ga a tsebe tsela ya go ya motseng wa gagwe anthe yena mo a gopotseng go tsebja ke yana a le tee, le nna mongwadi ga ke tsebe. Ke tsa dinaka tseo, nka no fetsa ka gore "Moya nameng o ya ka megano"? Thobela.

21

Maina.

Sebopiwa se sengwe le se sengwe se fiwa se fiwa leina le le swanetsego go somiswa ge e nyakega. Bjale le batho ba fana maina ka gore ba swanetse go kwana.

Motho e mongwe le o mongwe o na le ba gabo. Ke ka mehuta ya ditahaba ka maina a sepelago ka gona. Matebele e lego ba geso bana le maina a segageso a tswago batswading bagolo ba bona elego mazulu.

Rena le maina a feela pele ke swara ditaba tsa maina ke tla bolela tsa difane. Maina a metse. Difane a atisa go newa (d) e supago gore sezulana se sa nka mo mareng a matebele.

22

Gopola gantsi leina la Ledwaba le le somiswago bathong ba bantsi ba matebele. Sefane seo se somiswa kudu ke dintlo tsa bogosing. Rena ba ga Molwela-Mahwiti re itlemela kudu ka leina la Ledwaba. Ba mosate ba geso ba ke ba ga Ledwaba.

Gape gona le sefane se sengwe sa rena Matebele seo re se humanago mo setshabeng sa rena mo Tebeleng. Ke Kekana. Ba ka Kekana ke Matebele a go tseba. Ge nkabe diputswa tsa geso di sa tlaraladitse dinko ke be ke tla leka go hlathobla difane tsa rena Matebele.

Bjale Matebele a mangwe a gona ~~ma~~ nhleng yela ya Botshabela (Middleburg) ao rea ratago bjaloka ge re ipona. ^{d1} Bjaloka Bjale Matebele ao/fane tsa bona di swana le tsa rena ka go nkgelela sekakgolwa'rena e lego sezula. Gona le bo Mahlangu le bo Ndlovu.

23.

A re tshwantsheng difane tsa kua ga Mahlangu le tsa rena mo Leboya. Bona tsa di nkgwa monopo wa Sezula gona tsa rena di tsee-rwe kudu ke Sesotho. Are lebaleng difane tse tse pedi. Mahlangu le Ledwaba. Re tla lemoga ksepela gobane Mahlangu motho a ka no re ke se Zulu. Le mmolelo go bjalo. Matebele a ga Mahlangu polelo ya bona e sa na modumo o montsi wa setlogolo sa Zulung. Bjale ge lemoga mmadi gore Setebele sa geso ke sesotho makgakwane difane le tsona di swanetse/go latela mmolelo.

24

Bjale monkane ga re sware maina gomme re lemoge ka mo leloko la batho le sepelago ka gona go fihla ditlogolong ka sesotho ngwana o thulela Rakgolwage goba Kokwage.

Ditaba tse di eme bjale. Ge batho ba tseelana ba tsene ba re mohla mokete ba fiwa maina ao ba swanetsego go tlo a thea bana ba bona. Ka molao batswadi ba ba swa ba newa maina a mabedi. Bo mosetsana ba ba fa leina la mmagwe gomme ba bo lesogana ba nsha leina la mokgalabje.

25

Gomme ngwana wa pele le ge e kaba ngwanenyana o swanetse go fiwa leina la/senna. Gopola ngwanenyana leina la gagwe e le Matsobane goba Madimetsa. Bjale ka gore batho basotho/ba^{ga} sa lesa kereke, maina a ba bangwe ke bo Alfred le bo David ntse ele banyana.

Na go bjang ge re ka lebelela ditaba go isa pele. Ngwana wa bobedi le yena a ka humana leina basadi ge ele wa bobedi. Le yena di kano mo swanela ditshipi tsa sesadi.

26

Aga bjale re ka isa pele ditaba maina, lebone ge d ngwana goba bana ba mathomo ba tsere maina a batswadi. Ke gona bjale monna le mosadi ba kwana gore maina a sepela bjang. Go topya dikgaitsemi le dikgadi gomme di/theelelwa ka bana barwedi le barwa.

Batho ga ba na taba ba thea maina ka go rata go gongwe o humana leina la mosadi la sekgowa le swana le la ngwana wa gagwe. Bjaloka morwedi wa malome ge ele "Tryfosah" gomme le la mosadi ele "Tryfosah"

Feela maina a bona a se Afrika ga a swane. Mosadi la gagwe ke Ramadimetsa Nzwana ke Setshosa. Maina a rena a sesotho thusa gona mo. Ge go bitswa ngwana gothe Setshosa. Feela mosadi ke Ramadimetsa, ga ba gabane.

27.

Matswalo a motho le ona a direla motho leina. Ba bangwe bana ba tswalwa mohla a dipula tse dikgolo ge ele mosetsana goba mosimane leina la gagwe ke Mapula goba Pula ge ele Mosimane. Ba bangwe ba tswalwa mohla lehu lamotswalle goba motho e mongwe e mogolo. Yo leina la gagwe ke Sello. Ngwana yo mo bjale o atisa go lla kudu.

Re name re humane bo Mokete, bothwagadi wa mohla magadima el ditladi ke bo Komsasa le Lephodisa. Le bona ba lebane le mabaka ao ba tswetswego ka ona.

Modiakana ke yoo a tswetswego go go ntshiwa bodikana. Bodikana ke sehlopha sa basimane ba go yo rupa, ao ke maina a go thewa ka baka la ditiro tsa matsatsi a matswalo.

28

Ka lebaka le lengwe ngwana o fiwa leina ka mokgwa wo. E re motho feela yo e sego motswalle. E ka no fo ba mosepedi, umapatsi goba mang, a fihla motseng a wela ngwana yo mofsa. Ka pela pela motho yo a a kitima a thea ngwana yo leina ge a be ke Mashao ke leina la gagwe le ngwana e tla ba Mashao, ke ka fao go atisang go humana bana ba na le maina a batho ba sele ba merafe e sele. Ke bo Maditsi yo a theeletswego monna a hlagagokgole e nyaka Maditsi a pere. A se Sedibo, Lebenya, kgantshe le ba bang e.

Feela taba ye a se ya batho ba kgole feela le baeng.

29.

Bakgalabje ba ba bagolo ba le dikekolo tsa bona ba atisa go nea bana. Taba ye dirwa ke gore bakgalabje ke bo-re-hlwa-gae. Ba hlwa ba lebeletse motse, gonne ba sepela kudu le metse gonne ba be ba wele massaa satsogo belegwa, Poo e godiswa ka maina.

Gona le batswadi ba bangwe ba hlokago bana bjalo ka Taamane Bjale ge Modimo a ka lokolla batho ba ba bjalo a ba thusa ka lesea, ba swanetse go betsa batho ba ba ntsi ge ngwana a ntshwa ntlong gore a tlo newa maina.

30

Motho mang le mang ka go tseba gore ke ngwana wa bohlokwa o swanetse go iggopolela leina le lengwe le lengwe leo a tsebagobane la loka gore ngwana a thewe ka lona. Ta ba e dira gore ngwana phele ga lele. O humana ngwana a na le maina a, Pyanyana, Katsana, Setlaela, Ralekoli, Mokgwa, Mpenpe, maina a mohuta o a se a motho a ka a dumelago ge e se ngwana wa bohloka.

Ngwana gantsi ge a thoma go tswa Eden o ye a be le mokgwa go belaela ka maina a sesotho ge e le majakane ba name ba isiwe mowe baruting ba bona.

Gonne ba thiwe maina a se bona aoa rena basotho re sa tsebego go a bitsa. Re no humana bangwe ba namile ba a rata. E thobela mmadi.

31. Ma-Phaleng (Poledisano Melatong)

Ma-Phaleng - Lesogana

Kitinki - Malome'age

Sidiko - Papa Maphaleng

Mohladi - Kgaitsedi

Batho - Sedi - Mogerana Ma-Pal.

Sidi: Maphaleng o a tseba gobane ke dutse ke lebetse ditaetsa tsa gago.

Ma-Pa: Di tswa kae na warra.

Sidi: Ke fetile go Mokgadi ka Mokibelo ka humana a apelle ting. A nama a nkganyoga gore ke name ke mo fetele le ditaetsa tsa gago.

Ma: Kea tseba o mpiditse (ke pelong) feela ntwanyana yela e tla gana (Sidiko)

Sidi: Lehono ba a hlotla ke gore gosasa bo tla nwa.

MaP: Ke tla leka Sidiko weso. Le ge ke tseba gore o tla mpotsa di-se-ka-mphela. O re ye go yena.

32 Maph: Koko. Sidiko o kae?

Kitinki: Aowa, Mokgalabje o ka mafuri. Feela o dirwa ke eng ngwana Ramasela o hloka le go dio re papa o ntse o re Sediko. Motho ye ke thaka ya gago na. Ngwana towega o sie bjang!

Maph: Nna ke be ke nyaka Sidiko. Tseo di bolelang tseo o dio fafatla. A o nare papa ge e ba o kgalegile lentsu leo.

Kitinki o namile o no ikhomolela ka go lemoga meferefere ya Maphaleng. Poe e ya ka mafuri e humana mokgalabje a soga mokgapana wa phalana.

Maph: E Mokgalabje.

Sidiko: Dumela ngwanaka. Na le setse le feditse go buwa kgomoja go hwa. Ai dilo tse di tla re felela tse.

33 Maph: Aowa ke be ke tllile go lena papa Mokgadi o hlotlile bjale o/laeditse ka Sidi gore ke tlo nwa. Ke ra bakeng sa mesongwana yela re tshwantshenang ka g yona.

Sidk: Aowa. Ge e ba le ya mo gakaitsedi ya gago Maphaleng Ngwanaka o be a leke go itshwara. Motho o tla re a khutse a hlwea tladitse marole. Le gona ngwanaka motho ga a hlwe a tsotlwa ke batho. Tla tla o rathwa ke batho ka ditladi wena. Nko itute go tshaba batho ee be re bone gore na o tla jewa ke eng ge o ka swana le bangwe. Siba bo S

Maph: O tletse pelo. Ke be ke bolela tsa leeto bjale o bone o setse o tsentshitsu ditaba tsa gago tsa ditladi. Mphetole kgepelong yaka o sehlwe o ratha ratha o ntshenyetsa sebaka saka ka lefela.

34

Sidik: Aowa mpedi itshepelele Mokwena. /Nna ga ke na kotsi le motho feela ke a bolela ka gobane ke tseba sello saka.

Sidi: Nna ke theeditse botse papa. Re tla leka go mo disa gore dilo tse di dirileng ga Magwai a se sa di oketsa.

Maph: Wa gafa wena mosimane towe. Are ye monna le fefile. Ai naga ga di etelane. Ba sepela mokgahlo ga dithaba Maphaleng a duse o sisinya hloko a be a ne a gakantsha sidi. Ge Sidi a botsisa e no ba ga ke tsebe.

35

Anthe mogale o sa befeletswe seo malomeagwe a se boletsego duma go humane bjaleweng gore a ke a mo rathe ka tladi ya moriri Ba fihla ga Mokgadi gomme malome'a/Maphaleng le yena o be a le gona. Ge go ntse go kitimiswa segwana sa madila, Maphaleng a sa kgopilwe ka malomeage a thoma marole.

Maph: Re huteleleng lena ba go thunya meriri.

Kitinki. Aowa oa reresa motlogole. Mantsu ao ga fela. Maphaleng a taboga. Mokgalabjana wola wa batho ka hlogo nte a ba a mo tshela fase. Bjale ditaba tse tsena banne. Sidiko a botsa Maphaleng ka bohloko tsa molato. Maphaleng a dumela go ntsha kgomo bjale taba yaka se:

Ke rata go bolela ka taba ya mabjalwa. Batho ba baso ba rata ting (bjala) kudu. Feela taba ye ngwe yeo ba dumelang kudu ke/gore mosotho ge a tagilwe seo a se dirago ke ka phoso. Molato wa motho ge a ka dira molato a tagilwe a sake hlwe a dira molato oa leballwa. Motho wa bona ekgona go kgopisana le mogweragwe ka se sengwe se ba kgopisanago ka sona. Yena mokgopiswa o kgona gore ka pelong goba bathong bangwe "Ke tla mo nwela bjalewa" goa "Ke tla mo kgesa bjaleweng"

36

Ba bantsi ka baka la bethotho motho a botsa motho ka nkong gobane o tla mo hwetsa bjaleweng. Ka mo-gwa o mo bjale melato mabjalweng ga e atise go hlokiwa. Feela ya go makatsa taba ke ye: gola molato o tlile o humana motho reteditse/mahlo tse e reng ka moloi a awaregile.

36 37

Bo mogweraka ba re ge ba swere taba ka pelong ba makatswe ke balwa ka nosi bjalwa gape ke o-mpone. Ka go rialo ke supa gore digwana tse pedi tse tharo tsa mathomo ge di fetile mogolong motho o tagiwa gosenene gomme a lebale gore o khotshe. Gona fao Lebanya ga a sa tseba gobane go leswa bjang. O ka no bona motho a tupa bjalwa a bile a supa godimo go fetisa e dio ba go palelwa.

38 Taba ya go mo kgopisa ge e tswelela a thoma go sirumuluga e setse e le morago ga botagwa. Go lesa dintwa gona a ka seke/ a lesa. E dio ba fela go gadikwa ke motho ka ditladi tsa meriri, ditladi tsa menwana, ditladi tsa dikhuru ka mo a ratago ka gona a lokologile.

39. Ka sesotho ge motho a iphele mokgwa o mo bjalo wa makunutu ba bolela tsa gagwe kgorong gomme ba kwana gore ba mo lahlise mokgwa wa gagwe wa go tshaenyana. Ba e dirabjang taba ye na? Ba dio kwana gore mokgi wa bjalwa e swanetse go ba motho wa segwaramahla. Ge a thoma go kga bjalwa yena o swanetse go bolela digo gore diya go bo mang. Bjale mma-dintwana yena o swanetse go ntshiwa pelo ka go fiwa segwana se tee fela.

Le sona sego seo ga se swanela go tlala. A dio re kathya ya ba o a fetisa. A dume bagwera ba gagwe be ba thoma go tagiwa a re a tla gakanega a kwe ba ipoledisa ka bono gore bjalwa bo bogale.

Ge a leka go kgopela madume go monna yo mongwe wa banwi o a ganetswa go thwe, o tla tshela molao wa banna ge o ka thomisa monna yo tsa marole. Rena ga re rate go tlogela bjalwa bja bose ra lela re kiki ditlana le tea dintwa.

Motho o hunana a le bohlokong bjo bogolo tse e reng ge ba mo file a ka itshwara antho go dio lahlala tse dipedi tse tharo ke go etebala feela go thoma gape tsa mmopo.

40 Ge ba mo timile tsatsi/la matho, la bobedi o tla fiwa digwana di se gae gore a bonwe mokgwa. Ba tla mo oketsa bjalo go fihlela ba na le nnete ya gore ka se sathwa a oketsa go lwa. Feela ge a ka itebala o fenywa ke pelwana ya gagwe o namile o itshenyeleditse sa ruri.

Se sewe sa mosela seripa.

Masilwana le Masilo.

41. Masilo le Masilwana e be ele bana ba motho. Masilo ele mogolwa wa Masilwana. Ba be ba phela ka go tsoma gore ba huduse tshego yeo e bego e makaditsee bat o ba motse wa gabo bona.

Ka teatsi le lengwe ba ile ba tloga bohle go yo tsoma kua nageng. Ba sepela ba sepela ba sepela go fihla dithabeng tsa Badimo. Bjale gona moo tsela ya bona ya tswa tse pedi. Masilo a tsea ka engwe Masilwana le yena a tsea ka engwe. Ba eta ba tsoma.

42. Masilwana a bolaya mmutla le phuti le phaga gomme a thoma go nyaka Masilo gore ba loge maano a diphoofolo tseo. Masilo le yena ka thoko ya ga gagwe a se robale, a nyaka-nyaka le dihlare tsela mafelelong a humana dinose. Ke gona fale a di du-
lala a di epa. A mena makhura a dinose gomme a tlatsa kgapa ya
be
a/go a e swere. Ke gona le yena a thoma go nyakana le Masilwana.

Ge ba hlakana ba kwana gore ba age lekubana ko ba ka dulago ka gare ga lona ge ba sa tsoma. Gwa thoma go se tsebalege ga bona.

43. Masilo a tsea kgapa yela ya dinose a e beya ka morago ga ntlo. Masilwana a no bona mogale a ntse a e nwa gosene. Ke mola Masilwana pelwana tamo-tamo, a thoma go duma le ge a be a ea tsebe gore kgapa ya Masilo e rwele eng. A thoma go botsisa gore kang gomme Masilo a mo fetola ka go no re ke sehlare sa mala sa go baba kudu. Ge a eja dinose Masilwana a le gona a leka ka matla go sosobantsha sefahlago sa gagwe gore Masilwana a kgolwe ka nnete gore ke sehlare sa go baba.

Ke mola ge Masilwana a thongwa ke mala a masoro. Masilo ge go esa a bitse Masilwana gore ba yo tsoma. Masilwana a gana. Feela Masilo a ile pele a yo tsoma a le tee a laya Masilwana gore le ge a kwa mala a mo tsieditsee a seke a ba a leka go nga sehlare sa ka kgapaneng. Gobane se baba kudu.

44. Ke Masilo a tsea dithokana tsa gagwe a tswela ntle a tsena sekgwa. Masilwana a sala a ya ke morago ga khubana mo Masilo a beilego ya gagwe ya dinose. A totsa ka monwana go kwa gore na sehlare se sa baba kudu na. Ga a phara llemeng lona la sitwa ke go phophisa ditete. A swara kgapana yela ya Masilo a ba a e kgonamisa gomma a bea gabotsee a boelela mapaying.

Ke mola ge le dikela ka dithaba a tsena mogala Masilo wa tsiba sa phuti a botsisana Mahlo le Masilwana gomme mogajana wa nkgorokgohlana a bolela gore o hlwele a ripitla. Ke ge a tswela ntle a gopola dipihlo tsa gagae. Ge a re ke topa kgapa a kgwahlisitse diatla ka go tseba boima bja yona, ya dio re feu ya mo natla dinko tse. Ge a re ke ya nwa a e kgonamisa a ba a kwa nka o robega mokokotlo.

45

Go ya ka ntlong go/Masilwana ya no ba go gata ga tee ga bo bedi a re pheselele ka lekubeng a humana Masilwana a gona a rona nta yeo a e topileng letheke mo leralleng la setsiba.

Ya dio go mo wela mo godimo.

Masilo: Masilwana oreng o sala o dio nwa dinose tsaka o se o di rafe?

Masilwana: Nna a se nna. O re go bona dilo tsa gago di kamoka o hlwe o ntshetse ka morago tse oreng ke ya gamiwa. Na ga se wena o mpoeditsego gore ke sehlare sa go baba.

Masilo: Aowa ga se be ke re ke sehlare sa go babake rile ke di nose. O dio mphuma ka mokgwa o mokakakaka gosasa e sale bosego o tla loka mosa. Ke yo go direla maano o tla bona. Wena ge o tsoge o itukisetse dilo ka moka. O tla ba/wa kwa nka oa tutela waraa.

46

Aowa Masilwana a ikhomelela gomme ba robala ntse Masilo yena a bobola. Gosasa ge bo apoga mosimane nto ya Masilo a di khwamela ditsiba a tsena sekhwa. Masilwana a no sala ntse a patlame ka gare ga ditonkana.

Le a sa re swa, Masilo a tswelela gape a setse a bobola le go feta pele. E dio ba "Ke go beditse monkane ka o tla wa kwa ere wa tutela. Nna ke tla go biletsa nonthomo gore e tlo go ja."

Bjale mo kgaufsi le lekubana la bona go metse thata e telele ge letsatsi le thoma go tutela mosimane Masilo a namela thata ye e telele gore a kgone go/bona tsa kgole. A goeletsa are: "Nongthomo, Nongthomo thla o je Masilwana, Masilwana ngwana mma."

47

Ge beditse fao o thoma go rogana le Masiwana a re: O dio ja dinose tsaka ke sailo tsoma. O tla loka o rata go ja le wena Nongthomo e sa tlilo go metse ya go lahlisa"

Ka morago a goeletse gape "Nongthomo, Nongthomo, tla o je Masilwana, Masilwana ngwana bomma..

48 A no rialo go fihlela ge Nongthomo e mo kwa. Ge e phula ka mmoto Masilo a dio fofa fofa mo thateng a thabetse gore Nongthomo e tle metsa Masilwana. Masilwana a tsena ka lekubeng/ a ntsha selepyana sa gagwe gomme a rema dikwidinyana (dithokana) tse dintsi a dira mekgobo e mebedi e megolo. Nongthomo e be ele phoofolo e ngwe ya mehuta ya mmala o mothomo ya go siisa ya boya bjo botelele bja matsetsebe. Masilo ge a e bona a thoma go tshelala pele.

49 Masilwana yena a ema botse ka dikwidinyana tsa gagwe ge a bona e batamela a fosa dikwidinyana go yona a e betha ya no tla, a fosa ka matla a gagwe ka moka a e betha phatla, ya wela fase. Masilo ge a bona fao a thoma go hlanogela Nongthomo a swarisa Masilwana are "E bolaya ye ye Mogola Masilwana/ E re ke fologe ke tle ke go thikise" A fologa ka pela thateng gomme a thikisana le Masilwana go fihlela ba bolaya Nongthomo.

Masilo a kitima ka b hlajana a tsena ka lekubeng a tsea mefaka e mebedi a nea Masilwana o mongwe gomme ba thoma go buwa Nongthomo. Ba humana e nonne. Ba e beka megwapa ya makhura ke gona ba tla-tsa ntlo ka megwapa. Masilwana anthe o sa kgopisitswe ke taba ye a e somilwego ke Masilo. A mo laela go ya hlapa ka nokeng. Ge a fihla ka nokeng a humana le raga a e phentha ka lona a sala are taga a.

50 A kga dithupa tse nne tsa morethwa a boela likubaneng/ Ase sa tsebega gore ke Masilwana. A humana Masilo a dutse sebata-meng. A no namela ka meretloa yela. Masilo ka go tsebe Masilwana a thoma go lla lego bitsa Masilwana gore a tlo mo thusa: "Masilwana wee - tla kapela ngwanafama. Je! Je! Jonna joo ke a hwa. Masilwana lesa go hlapa warra o tlo nthusa hlee."

Masilwana ya ba gona a mo tsenetse fase ka dithupa tsa meretlwa. Ge a di feleditse godimo ga gagwe a boela ka nokeng a hlapa maraga a boela lekubung.

51 Masilo a re: "Na o dutse o e kae monna wamma ke dutse ke kutupya ke selo mo./ Gao dio iponela gore ka bjang madi ka dithupa hai ke gobetse man"

Masilwana ge a fetola are;

K34/83

"Mowa monna wa dio hloka le go ke o hlabe mogkosi ke be ke hlapa mola photophotong ke be ke se kgole mo o bo ka gobala ka mohuta wo, ge o be o gweeletsa gabotse. Geela ga se selo, weso o tla no fola le wena."

Ke ge ba gopola gae ka megwapa yela ya makhura. Mo tsaleng ba humana sediba se sengwe se setala, tala, tala sa goisa. Ba fihla go sona ba swerwe ke mogau ba kwana gore ba swarane ka maoto gore banwe Masilo pele Masilwana morago.

52

Ke Masilo a kgolwa/gomme go e tla lebaka la gore yena a sware Masilwana ka Maoto gore le yena a time mogau. Ge a sa mo swere a mo lesa Masilwana a wela ka dinkwana ka bodibeng.

Masilo a tswa a sepela ka morwalo wa megwapa ya makhura. Masilwana a sala a ithuta maano a ba a tswa ka matseng a tsea tsela tsa gagwe a leba motseng. Mo tseleng a soka dikgomo tse tse dintsi tseo a di humanego di.

Tita nwa Masilo kua ge ba botsisa o re a ke tsebe mo a ileng. Ba dio bona mohlolo letsatsi le lengwe ba bona a tsena a ditsututla mosimane sa phala Masilw na morwa Mpedi. / Tsa tsena le yena sehlana ya naka tse ereng ke diatla tsa motho a re ge ke tsebe.

53

Masilo a no sena meeno ge a bona Masilwana a soka dirwarwa Ke mola batho ba motse ka go rata ba lapa la bo Masilo ba kgopega gore go kgobekanwe mmogo gomme gwa ba bjalo. Basimane Masilo le Masilwana ba tsea Sentontolo gwa thoma Masilo are : "Ka motima motima nama makhuranyana.

Masilwana a tsea sentontolo a letsa a re:

"Ka itlotsa ka maraga ka tiya tika tiya ka tia moretlwa gwa phatlalalwa go go binwe. Thobelwa. Mmadi.

54

Raleotwana.

Gobe go na le monna yo mongwe wa segole a phela le kgaitsemi ya gagwe mo motseng o mongwe ge ba phela be e dio ba thugo ya modimo ka gore monna yo o be a na le leoto le tee a sitwa go soma.

Feela matla a gagwe a be ele a mantai. Ke gona a loga maano a tloga le kgaitsemi ya gagwe go yo phela ka lefsikeng kua thabeng mojako wa ntlo ya bona o be o tswalelwa ka lefsika le legolo la go bolediswa le yena monna yo ka lentswana le lesesane. Ge a be a rata go le buba o be a re: "Mojako bulega" Gomme la bulega goba Lefsi ka tswalela la tswalela. Ka baka la tlala gopola/go d somisa bohlae bja matla a gagwe ka go jela batho dikgomo.

55

A tloge mo lefsikeng a sale ka mahwibi e sepelele kgole me-
tseng gomme ge a fihla o a ba dumedisa a kgopele mokgalabje
gore ba isane lesakeng ge ba fihlile lesakeng mogale a thoma
"Na, pholo e kgolo e e boima na." Nna nka e rwala bjale ka kwana-
di
nyana." Monye lesaka a ipolae ka/sego a gopola gore ga go motho
yo a ka kgonago go rwala pholo magetleng. Ba phegisane kang
ba be ba kwane gore pholo e rwalwe.

56

Ke mola monna yola wa leoto le tee o rwala pholo magetleng
a laele gore e re ge letsatsi le le godimo ga/dihlogo ba mo latele
gore ba tle ba soke kgomo yeo ba e bosetse gae.
Ba tla no nyatsa gomme segole sa batho se athe kgome yela se tloge
se ntse se hlahlarega tse ereng kgomo e boima.

O tla re ge o le kgole a re: "Leotwana laka tsipelela o
nanoge o ihlaganele. Leotwana laka tsipelela o nanoge o ihlaga-
nele" Ge a boletse bjale leotwana la gagwe le mela lebelo le
kitime ka lebelo gomme ge ba mo sala nthago go tlo soka kgomo
ba humane a sobeletse kgole ka meboto le mobotwana.

57

Ge tloga mo ge a fihla lefsikeng la ntlo o bolela mantso a:
"Lefsi ka bulega, Lefsi ka bulega" / Gomme kgaitsemi ya gagwe ge e
e kwa lentswana le lesesane e bule gomme a tsena le pholo e
kgolo. Ke go bolaya pholo ela e kgolo. Ba dira megwapa
gomme ba dule ka go iketla ba je nama yela ya makhura.

E sale kgole le go fela Ralokotwana o setse a tlogile a ile
kgole thoko ye ngwe go nyaka dijo kgaitsemi ya gagwe o sala ka
ntlong a letile dinama le majako gore go se tsene motho.

Ge a fihla motseng Ralokotwana o kgopela go bontshwa dikgomo.
O kgethi pholo e di fulelang a bolele gore a ka e rwala. Batho
banna le basimane ba ipolae ka ditshego ge ba e kwa taba ya
58 Ralotwana. Ba tla ntsha pholo gomme/Ralokotwana a re tlotsi, tihotsi,
tlhotsi tse e reng pholo e ya mo imela. Ge a tloga a kwana
nabo gore ba mo latele mosegare gore ba soke kgomo yeo ba e buse-
tse morago.

Ge a fihla kgole a thome; "Leotwana laka tsipelela o nanoge
o ihlaganele, leotwana itspelele o nanoge o ihlaganele" Ke
moka leotwana la gagwe le mele matla le tsose ka lebelo.
Benyi kgomo ge bamo latela ka lenyatso ba humane a sobeletse
ka mebotso a sepetse. Ge fihla ntlong e no go no re
lifsika bulega le bulege a tsene ka gare, kgomo e bolawe megwapa
e buhiwe gomme ba dule ba re thankge le kgaitsemi ya gagwe.

59 Antho maano a gagwe tau ye ngwe e ya a lemoga. E be e
phela ka go hloka dijo ya re ge a sa ilo sela ya tla mokang
wa ntlo ya re: Lefsika bulega, lefsika bulega, kgaitsemi ya
Ralokotwana ge e e kwa lentsu le legolo yare lentsu la gago ke
le legolo nka se bulele ga ke go tsebe.

Tau ya befelwa ya kua baluming ya tsea megoma e mebedi ya
e fisa go fihlela e le e mehwibidu. Ya e tsea ya e metsa gomme
e swele megolo ya lentsu la yona la boyela ya ba le le lesese
kudu.

61 Ya ya gape lefsikeng ya goletsa ya re "Lefsika bulega,
Lefsika bulega"/Ke gona kgaitsemi ya Ralokotwana e bula. A
makala go tsena tau ya meriri a matelele ya metsa mosetsana yola
le dinama tsela tsa makhura ya tswa sepela. Mpya ya yona e be
ele e kgolo e palelwa ke go bolela le go sepedisa e dula e robotse
ggo e re ~~Kea~~ bolela eno: Henene - Henene- ke meditse ya
Ralokotwana Henene Henene Henene.

Ralokotwana ge a boya a humana ntlo e le "To let" ya no
ba go ahlama le pholo yela a e tlogela ka ntle gomme benye ba yona
ba e humana e fula kgaufsi le letlapa ba e gapa ba boela gae ba
sa maketse. Matla a Ralokotwana.

62. Hee Ralokotwana wa batho a dio ba tsietsing e kgole/
ngwana batho.

*Bl. verkeerde gc-no geen 60,
H. 20.2.89.*

A tsea lekope a leba sethokgweng a swere lekope a dula seolong a thoma go letsa ka bohloko. "Nti-Nti Ntedietete, ntedietete, ke nyaka ngwana nna. Ntedietete ntedi ntedietete nti ntedietete nti ntedie, ntedie, ntedie ke nyana ngwana nna"

Gwa tswela mmutla wa nke ke go kwele lekope la gago: "Nti Nti nte dietete nna ga mo tsebe" na ga re mo tsebe. Di phoofolo ka moka tsa phuthega tlou, nare, phokubje le tse dingwe gomme tsona ka moka di be di opela bjale ka mmutla dire ga re tsebe, dilo tseo di nyakwago ke Ralekotwana.

63

Mafelelong gwa fihla tau. /Dimpa di korologile gomme a palelwa ke go sepedisa. Tau ge e fihla le yona kgopela lekope gomme ya le fiwa ke ditswanelo ya thoma go letsa ntse ere: Henene Henene ke lle kgaitsemi ya Ralekotwana, henene Henene"

Ya leka go ekisa diphoofole tse dingwe ofeela ya palelwa. Ge e tlogile mmutla wa sala o botsa Ralekotwana gore ke yena tau yo a meditsego kgaitsemi ya gago. Ralekotwana le diphoofole ba befelelwa tau gomme ba kwana gore e salwe nthago e be e bolawe.

64

Tshwene ge e bona ba dika dika yare, motho yola ga a kgone go sepela banna ga re/lakaneng re mmolaye gore Ralekotwana a se belaele rena. Ke goma mola diphoofole bo tshweng di batamelago tau di humana mogale a pompetse. Tsa mmolaya gomme tsa bula mpa tsa humana kgaitsemi ya Ralekotwana a sa phela. Ba montsha gotee le dinama ba tsea ba dija le diphoofole gomme ba tsea mogodu wa tau ba fa mmutla gore a o rwale,

Mmutla a re o a mkimela ba mo gapeletsa a ba a dumela go o rwala. A no belaele ka bakala boima bja mokgopa wa maleng.

65

Ge ba lebantshitse noka e kgolo mmutla a kgopela gore ba mo nyose. Diphoofole/ka moka tsa gana go mo thusa gomme yena a re salang ke boela morago. Anthe mogale watseba seo a se dirago. A tsena ka mogodung gomme diphoofole kgolwa gore o sepetse. Phala ya rwala mogodu a ba a bobola are: Banna teng le ntse le ganetse mmutla a re ke a imelwa, selo se se boima banna le nna kea di kwelela."

Ge ba feditse go nyoga noka, mmutla wa re gorogoro gomme wa ipolaya ka tsa go sena meno wa re: "Basa le nyositse le ntse le be

66 le sa rate. Ha ha ha nna morwa mmutla Ramasekhana. Motho a re nka mo nyabela ka kgwetlhe a taboga a/tsoroma seolwaneng a segi. Tsa no ba bjale go fihlela mmutla o leswa.

Sehwata sela sa sepela go fihla tshemong e ngwe mo ba humanego mofe wa motlatladiane o botswitse ba romela mmutla go butsisa mokekolo mo tshemong gore na leina la sehlare seo ke eng.

Mokekolo a ba botsa gore ke motlatladiamela hlare seo ba se je feela ba sie kala e tee ya kgosi. Tsa wela more wola ka godimo go ntse go tshwelwa dithapo go tee gore ge e mongwea ka tsoga bosego a utswa ba mo lemoge ka mo a tshwetsego gona.

66.67

Besego ge diphoofolo le Ralekotwana ba bobetse mmutla wa tsoga gomme wa tsenelela kala yela ya matlatladiane wa tsea dithapo wa di bea ka lehlakoreng la tlou gomme wa robala.

Gosasa go tsogwa gwa humanwa kalaya kgosi e setse e pona pona gwa lekolwa diphoofolo kamoka tlou ya swarwa. Bo mmutla ba ntse ba lebetse, tlou ka mahlo a mahwibidu ba itira ba nyaki ba mosenyi.

68 Tlou ya batho mola ya swarwa ya una-unwa ya ba ya bolawa. Motho a morwa mmutla a be a re: " Moisa yo o nonne banna a a buiwe a dirwe megwapa a tle a lewe mohla menyanya." Diphoofolo tsa dira bjalo/monna wa tlou a buiwa gwa swarelanwa a dirwa megwapa ya go nona. no lewa mohla matsatsi a magolo. Mmutla o tla se lahle ke llume tsatsi le engwe a re ke ya opela a bolela gore yena o bolaisitse tloy banna ka go tsea thapo tsa motlatladiana a di batetsa go motlou gore a bolawe go tle go lewe dinama.

69 Diphoofolo ge di kwile tsa befelwa le go feta tsa lelekisa mmutla gore le yena a bolawe a di hloma fase dinala mmutla a ramasehlana lehu ke tshaba labo thoka la bo mpya kea itekela. Tsa re nae go fihlela le yena a ihloboga tsa go phega kang ya lebelo tsa mo nkgela a bona/di sa mo thuse selo.

Ke ge thuso e mo tswela kgaufsi. A re ge a re phatsi a bona sehlare se ntshutha sa kagi. Are tswame ka gare a ikhutela gomme diphoofolo tsabe e sale dire orile dike ka sehlare. Tsa puta mmoto kamoka, mmutla o fa mmutla o fa tsa ba tsa hloboga.

Bo re-a-nkgelela (dimpya) monkgo di tla di o lahla mo

sehlareng seo sa kgagi. Tsa nyaka maleme a ba a tenoga di sa bone selo.

Mafelelong tsa kwana go lesa mmutla ka seripa.

Thobela Mmadi.

Tseo.

70 Motho yo mongwe le yo mongwe o^{go}/diswa ke batswadi ba gagwe go fihlela a itisa ka nosi. Ge a thoma go itisa ele lesogana go swanetse gore a nyake modiri yo a mo thusago gore ba itise lohle. Bjale ka sesotho di sepela bjale.

Gore ngwana wa pele wa mosetsana a tswewe ga Rakgadiagwe gantsi di sepela bjale. Mosetsana yo o swanetse go ntshetswa dikgono tse ba rego ke magadi yena a sale yo monyane. Ba tsei ba swanetse go kgetha yo ba mmitsago ; Mmaditsela mokatala taue ka mo ja tseleng ba tseela le bona bagabo. Mosetsana ba kgetha mmaditsela wa bona yo a swanetsego go boledisana le bakgonyanaga
71 ba tlile melatong. Ba dula ntlong ya ba kgonyana yeo e agwago ke bona ge ba seno phetha ditaba tsa tsiano ya bona.

Ke gona ge ge ba tle ba dudiswa fase gomme ba roma mmaditsela wa bona kua go mmaditsela wa bogweng gore a gorogise ditaba tsa ketelo ya bona. Yena o fihla a re ba ga Malete ba tlile ba re phokwana e ya lla e llela ba ga Sekete ka diphapala tsa bona.

72 Yena mmaditsela wa bogweng a tsene ntlong ya benyi ngwana gomme o ba rolela ditaba tseo a di boditswego ke mmaditsela wa ba ga Malete. Fale ka gore ba ga Sekete ba kgobakane taba yeo a tshelwa batho gomme ba e hlakhuna. E kgona/lebaka le letelele ka gore batho gare swane. Ge ba di kwile ba kwane ba botsa mmaditsela wa bona gore a botse ba ga Malete gore ditaba di gorogile gomme ba ga Sekele ba re nyaka go ja.

Aowa ge a boditse ba ga Malete ba leboga ba re ga re bagolo-nosi ditaba tse re di fihlisitsa ba ga Malete. Ke go kgopela ditsela goe boela gae go sa ntshwa selo le ge ele setee. Feela taba ye ba e lebogago ke ge ba kwane ka mosadi.

Ke gona ge ba ga Malete ba itherago ba ba ba kwana gore ba yo tseba ka gae ka kgomo gore ba se gobje ke dimpya tsa ga Sekele.

73 Go rongwa gape batho ba tee le mmaditsela go boelela go Sekele go tseba ka gae e lego go/pipa lesasa lesorong.

Taba yela gona e thusa gore le motho yomongwe a ka kganyoga mosetsana a se kgone amo tsea.

Ge ba boile ba ga Sekele ba di/^{le}bogile. Go kgoboketswa ba ga Sekele gomme gwa silwa motsoko wa katelwa ka dithekgong wa gomelwa ga Malete gore o yo tagwa ke wa go bitsa dikgomo. Ngwanenyana mo we o setse a eme matswele a bile a raotse a setse a wetse dikoma tsa basadi.

Motsoko ge o fihla ga Malete ke ge go balwa dikgomo. Di nyakiwa mebala ya tsona gore go iswe yona pele ga Sekele. O tswile mmaditsela makatala o bile ga Sekele le sehlopana sa bakgonyana go nywala ka mebala.

74. Ke lebetse go le tsebisa gobane gona gola go etswa kgomo ya go tseba ka gae mokgonyana o dumelelwa go ya bogweng. Feela mosadi wa gagwe yena a ka se mo latswe. O dula ka ntlong a aletswa legogo le dikgabe tsa motse wo. Ba etisa nae gomme ba robale nae ka ntlong e tee. O na lala patisitse ka dirope go fihlela a laela. Go nyakiwa gape ngwanenyana wa mohlapisetsi yo a swanetsego go mo hlapisa sebakeng sa mosadi wa gagwe.

75. Ke gona mmaditsela o fihlela ba ga Sekela ba ba emetse go tsatsi-
ng lela bareng re nyaka go ja ka lona. Aowa go nyakiwa mmadi-
tsela wa ba ga Sekele gore a thomise. Gopola gore ba laetsa
pele ba e ya gore ba ba beela ba tla fihla. Ge ba tsena ba/
ba gorogela ka ga mmaditsela gore a ba tsentshe ka gae ka
melomo e swanetsego ba humana batho ba tletse lapa.

Ge o llwe e sale ka pela mmaditsela wa ga Sekele o a romiwa go ba ga malete gore ba hlagise dijo. Bjale ba latiwa ka ntlong ka gobane ke bakgonyana ba magogo.

Ba thoma go bala dikgomo-naka pele ba fetela dipuding. Ba nore: Dikgomo ke tse: E swana
" Titsana
" kgwana
" Phaswana

Dipudi sidi: E tshungwana
" thongwana
" khwinana
" hlabana.

76. Bale ba ga Sekele ba bomo ba /dio ikgatsa ba re: "Ga le re bone oketsang. Le gopola lena ba ga Maete monyana yo mokaka wa matswele a go ema e ka no ba kgongwana tseo le diputsanyana tseo.

Batla oketsa ka dikgomo tse pedi ba re motho ga a kobiwe ga-bedi re le fil e tsogo la ngwana ke pudi e nalana.

Ngwana ga ke a ganiwa ke gona go ntshwa mphaka le modisa tseo di emelwago ke dipudi tse pedi. Ka morago go tswa pepe ya go di soka e lego tonki. Bjale go nywala go fedile. Go saletse kobo ya ngwetsi le ya mmagwe le papagwe. Tseo ke kgomo e ya ntshwa ke gona ditaba di fedile.

77

Mokgonyana bjale a ka tla bogweng a lokologile mosadi/ke wa gagwe. Go nyakiwa pudi ya tse dingwe tsa gagwe ya hlabisa a apeswa sithaba taba tsa feela a supetswa ntlo yeo ge a tlile a swanetsego go gorogela ka go yona mosadi o tla mo humana ka gona. Ma;ai o a filwe bjale a ka dira ka mo a ratang ka yena.

Ge a mo silikile e kgona go mo loka seroba a re ke kgomo tsego. Feela selo seo a swanetsego go se disa ke go ya kgorong a lebelela dikgomo tsa ratswalage a se a tsebe kgoro ka kgomo.

Bjale go silwa motsoko wa go bitsa dikgomo gore di tle bjale ba ga Malete ba kgetha masogana a di gwaramahla gore a ise dikgomo bogweng. Ba tsea dithupa tsa merethlwa gobane dikgomo ge dio tsena ke ntwaye kgolo. Ba ga Sekele le bona ba kgethile Masogana a bona gore a thibela dikgomo ge di tsena. E tla hlorana mola ka dithupa thaka e ntshwa go fih ela dikgomo ikgasa ka kgoro.

78

Ke gona banna ba ga Sekele ba bitswa go tlo bona dikgomo le go di swaya. Sowe mokgonyana ge ka kgomo ya gagwe a yo bona ba dikgomo tsabo di sobetsego gona. Ke gao ge ba ga Sekele ba letetsi lentsu la ga Malete la go kgopela sego sa metse. Ke kgomo gona fao.

Mo gongwe ba ga Malete ba makaditswe ke sekoro masemong ka yo kgopela mosadi/gore a tlo thusa mo gongwe o dula bogadi ngwaga a be a fiwe ngwana a sale ko.

79

Feela mohla ba ga Malete ba itukisitse go dira monyana ba romisa ngwetsi gomme ba thoma go boswa go kgopela. Kgomo e ya ntswa gomme gwa ratholwa mabu a dira gwa se loke selo ya dio ba lesoto soto la mosomo? Ka letsatsi la monyanya monna o dula ga gabo gwa rongwa batho go yo tseba mosadi.

80

Yena ngwetsi le ba gweru ba gagwe ba dira ditlopo ba itlola ka letsoku ba sala ba re lobo. O na a re feu ba mo nyake ge ba monna a tswetse ntle ba a mo lelekisa a tama a tsena ka dintlong tama a tsena ka dintlong a tsa dikgadi le metswalle le bona ba swanetse go tsena gohle mo a tseneng ba phakisetse go tswa bamo latele ba be ba mo sware. Gohle mo a tsenego gona ba swanetsego ntsha pudi, pudi, pudi ya go mo laya. Ge ele motho wa lebele bagwaagwe ba se mo sware ka lebele o gona go dira a dipudi tse dintsi a seso a duelwa monyanya o mogolo.

Mabjalwa ge a hlotlilwe go gapiwa dikgoro tse pedi go tlo letsa dinaka mo monyanyeng ge go hwile go binwa mathapama ngwetse e swanetse go laiwa e fiwe ditsela e tsoge e sepela.

81

Ngwetsi go tee le bafelesetsi ba gagwe ba swanetse go masa ka dikhuru ge ba etswa /ka ntlong ba e tla ntle go laiwa. Ge ba thoma go laiwa go thoma Rakgadia tsona pele a mo thea leina gomme a mo nea seo a se swerego kgomo, nku, goba pudi. Dingwetsi ka moka le diphelesetsi di thoma go tla la lesata le legolo batho ba sa se kwagaleng le ge ba re re a bolela.

82

Ke gona go tsena mmage le papagwe ba ratha ratha ba leka go tshwantshetsa ngwana bona mathata ao a yogo go a humana bogadi. Ba leka go mo eletsa le ka mo a swanetsego go hlokomela mmatswallagwe le ratswallagwe ka gona le batho ba bangwe ba motse. O a yago go ona. Le go itota bathong ba ka ntle/gore di se senye moago wa lapa la gagwe le leswa.

Bjale go bulelwa matswalle le yona ya eletsa ka mo dihlahaloga-nyo tsa bona di ba dumelelang ka gona. Batho ba bontshi bja bona bagwera le bakgotsi ba dumedisana le ngwana'bo bona la bofelo gomme go phatlalalwe go ikelwe mantlong.

Feela go phatlalwa go balwa mafsikwana a go bontsha palo ya dikgomo dipudi le dinku tseo feleseditsego ngwana wa bona ka lerato. Go a phatlalalwa go iwa mapaeng gomme go lala go lorwa gofisa go fihlela ge le hlaba.

83

Bjale ba ga Sekele ba ka rera ngwana wa bona/gore a felesetswe a isiwe ga Maletse. Go kgethiwa dikekolo tseo di swanetsego go felesetsa ngwetsi le mathri le banna ba tle ba rere ditaba botse le bakgotsi ba bona. Mabjalwa tshelwa ka gase ga dikgapa a swanetse go iswa ga Maletse.

Serotwana sa ngwetsi se swanetse go rwalwa ke kgadi yeo e swanetsego go eta pele batho le go thibela ngwetsi maopeng mo a sa ratego ke ngwetsi e tshela feela.

84 Ge go rerilwe tseo go nyakega moledi wa ngwana ngwanenyana motswalagwe o swanetse go kgethiwa gore a sepele nae gore ge ba bangwe ba boya yena a sale a tee a thuse go/lela ngwana go iwa mosomong. Bjale dinaka diobbinwa mekgolowane ke mokgelokwane dingwetsi dia tswa di a sepela ge di fihla seferong ke pudi kgorong ke pudi. Ba ba phepelang ba a phepela. Baloi le bona ba taita ba gare ba itira tse ereng bathabile anthe ba se gopotseng ga re se bonang mo mahlong.

Aowa sibale ba ga Sekele sa ga Mamorisana ba lebile motsing wa ga Matele mo ba yo go lahla ngwe. Mo gongwe maeto ke a matelele bjale ka ge dinaga di sa etelane ba tlamigile go robala tseleng. Ka baka moswana ba tsoga e sale bosego ba wela mokwakwa.

85 Ge ba bonela ga Maletete kgaufsi ba thoma go letsa mokgolokwane ba gweletsa gore kwiwe. Go tla ntshwa basadi ga Maletete go tlo ba gahlanetsa. Ba ba tseela merwalwana ya bona go ba isa ka ga Dinaka tsona gona mo llela go kgona monna se-tse ga Sekele o re tia fase ka khuru a be a supe dingwetsing ka patla. Mohlang wo mogale o ihlamile ka mokgwa wa go makatsa.

Dingwetsi di fihla eme mojako di go tsena pele go ntshiwa pudi. E tla re ge ba tsene dinaka tsa homotswa gomme tsa yo dumedisa. Ngwetsi yona e dula e ekhurumeditse gore e se bonwe 86 Ba ga Maletete ba kgobokane gona fao go begelana tsa baeng. Mowe ke gona mphago e lego mabjalwa di mesomo ya go Sekele.

Go dulelwa dikgapa tsela la lahliswa maaka. Gwa binwa mokete wa mabjalwa le mekete le magobe le dinama. Aowa go mongwe ke feta mongwe gona mo. Go kitingwa ka masukhu go dielwa kua le kua kere ga go botse ga go bothaka.

Mekgolokwane ke mokgolokwane motho a opela "Mma o tlile re tla ja mathume tlala o a nya"

87 Gona ge mekete e dutse e sepela baloi le bona ba dinama ba fetsa bana ba batho. Banna e se ba fiwa dinama tsa mekete ya nama e bile go bipelwa go fihlela ba ehwa. Ba bangwe ba namile ba humana thuso dingakeng ba nago le sa bona.

Ge mekete e fedile go laiwa ngwetsi le gona go thoma

kgadi a itsibisa ngwetsi pele ke gona a thomago go laya a ntsha bonenyane bho a bo swerego. Taba yeo e swanetsego go lemogwa e tee mosadi yo ga dule le monna ge a laiwa. Aowa o dula a le tee le gona a laiwa a le tee.

88 Monna yena o humana a putla putla le motse wo go sa tsebege gore na motho o nyaka eng. A na o tagilwe ke lethabo la go gorosa mosadi goba eng? Goba o tshogile mosadi gore o tlo ntshwenya ga re tse. Ge kgadi e feditse bjale hutelela dikgadi tse dingwe bjale batswadi ba lesogana Maletse le mosadi. Ba bolela phatlalatsa seo ba nyakago go direlwa ke ngwetsi ya bona. Batho bjale ba lahlela mafoko a bona a go eletsa mosadi gore arke a leke ka matla go phelele lapa le leswa la gagwe. Bangwe ge bare rea laya e dio dillo feela wa humana go sa loke.

Mmadi yena o tsene fase ka mafsikana ge ba re kgomo e tsebile ke yena ka lefsikana. Pudi le nku ke tsa mafsikana a gagwe.

89 Bjale ge mosomo wa go laya o fedile go ikelwa ntlong gosasa ge le hlaba ngwetsi e swanetse go tutetsa metse o hlapise batho ba motse kamoka ge ba thoma ge re a tsoga. Ke go ya nokeng go fsiela lapa a ikhurumeditse dila lapa ba ba ba ritela ba le kgopa le tlogela le lokile ge ba ya gae.

Ngwetsi ge ba gabo ba tlogile ke gona a ka ikhurumullago a soma a iketlile a apeela Rakgadiagwe. Modiro wa lapa leo o emetse yela mokekolo bjale o swanetse feela ke go khutsa a je feela di theogela.

Ka morago ga matsatsi ngwetsi e swanetse go ya gae e yo tsholla bongwetsi ngwana o apeelwa mphago wa ting gomme a nyakelwa mofelesetsi a leba gae.

90 Ke ge a fihla gae a be a tlogelane nabo basadi ba bagolo ba a bitswa gwa ntshwa ting ya ngw na. Basotho ba re ke serethe sa ngwana. Bakgekolo ba thabela taba. Le ya go bona ngwana wa bona. O bitsiswa maphelo gomme a anege tsa mathata a gagwe kua bogadi. Bakgekolo ba fetola ka gore kgotlelela o itse basadi ba bangwe bjale basadi ba bangwe.

Ka morago ga matsatsi e se makae a gopole go goma. Ba mo direla ting gore a rwale a isetse ba kwa a yago.

Ge ba sa ipini moledi o name o ganelele gae e fela ka baka la go tsewa yena a bete pele a sepele. Aowa ditaba ke monate

ge ba bjale ba rapile batho gore ba tle ba je/^{se}rete sa ngwana.
Go tloga mo lapa ke la gage. Mafsi mabele le dijo tse dingwe
bitsa hlogo ya gagwe. Ge motho a di nyaka ba go supa yena
gore kgopela go yena.

Thobela mmadi.

END. S 648.